

Sažetak ando izveštaj: Pravo te sikljolpe e dajaki čhib okoljendže kola tane nacionalna manjine ko razredija 7-9

O učeníkija kola pripadinena ki jekh nacionalno manjina isiljen pravo te sikljon e dajaki čhib ki škola. Te delpe akava šajipe tano but važno sose ov zorjačeri e učeníkongo identiteti hem zorjari oljengi čhib. Te šaj akala prava te oven jasna e učeníkondže but tano važno te delpe informacije ando sikljovibe hem ki koja forma o sikljovibe ka ovel. E školaki inspekcija pana angljeder vačerdža so o šerutne (o komune hem o direktorija) isiljen greške ko po način sar dena o informacije ando sikljovibe e dajaki čhib hem odova sar e učeníkondže adžhar hem e roditeljenjdže. On dikhlje so isi problemija sar o šerutne organizujinena odova sikljovibe. Uzo odova jekh angluno istražibe mothodža so nane dovoljno učiteljija ko manjinenge čhibja.¹ E Evropako savet kritikujija o švedsko edukativno sistemi sebepi so o pravo ki dajaki čhib e učeníkondže kotar nacionalno manjine nane zoralo.

Ko isto vakti ko palune berša promisalje disave zakonija kola isiljen sar cilj i situacija te ovel pošukar.² Iako o pravo e učeníkondže kola pripadinena ko dijekh nacionalno manjina barilo ando 1.jul 2015. berš, pana relativno hari učeníkija džana ko odova sikljovibe ko osnovna škole.³

E školaki inspekcija phenela so isi rizik o učeníkija te na dobinen odova sikljovibe ko nacionalno manjinengi čhib hem so odova sikljovibe isilje lošno kvaliteti. Keda o učeníkija na dobinena sikljovibe ki pi dajaki čhib, šaj okola kola pripadinena ki dijekh nacionalno manjina te oveljen negativna konsekvence ko oljengo identiteti, samopoštujibe hem čak kobar šukar ka nakhen ki škola. Akala tano samo disave buča kola ljeljepe ko obzir ked čerdžape i kontrola.

So e školaki inspekcija kontrolisija?

E školaki inspekcija kontrolisija dalji o šerutne nudinena hem organizujinena sikljovibe ki dajaki čhib ko pandž nacionalna manjinenge čhibja e učeníkondže ko razredija 7-9. Ani akija kontrola pučljepe hem disave pučiba ando odova sar o šerutne koristije o sikljovibe ki distanca te šaj ipak te ičeri o sikljovibe ki dajaki čhib ko nacionalna manjinenge čhibja.

I kontrola čerdžape ko 25 šerutne, sar komune adžahar hem pojedincija. Ko svako šerutno isi najhari jekh škola koja dela sikljovibe ko razredija 7-9. Sa ki kupa 50 škole khudže ki akija kontrola.

---

¹ SOU (2017:91). *Nacionalna manjinege čhibja ki škola - pošukar uslovija sikavibase hem revitalizacija*. str. 457

² Zakon ando nacionalna manjine hem oljenge öhibja (2009:724). Promene ko Školako zakon (2010:800). Čhibjako zakon (2009:600).

³ SOU (2017:91).

Soj odova so važini?

O šerutne tane dužna te ponudinen sikljovibe ki dajaki čhib ko nacionalna manjinenge čhibja e učenikondže kola isiljen pravo ko odova.⁴ Jekh kotar akija ponuda tani te obavestinen e učenikon hem oljenge starataljen ando akava.⁵ O šerutno tano dužno te organizujini akava sikljovibe ki dajaki čhib samo ako isi jekh odgovarajučo učitelj. Nane obaveza so mora te ovel jekh odredimo broj učenikija te šaj akava te organizujinipe, sar so isi ko avera čhibja.⁶ O direktor ki škola tano odova kova odlučini ando učenikoso sikljovibe ki dajaki čhib.⁷ Ama o direktor šaj akija odluka te del džikase averese kova tano kompetentno hem iskusno ko akala buča.⁸ Ko situacije ked nane diplomirimo, ja kompetentno učitelj, ja keda e učenikoso džanibe nane dovoljno o šerutno ismini te odobrini sikavibe ki distanca.⁹ O časija ki distanca valjani te oven interaktivna, te ovel ljen informativno hem komunikativno tehnika kuri o učenik hem o učitelj tane ko aver thana ama tane ko isto vakti jekh jekheja.¹⁰ Jekh aver važno buti ked ičerenape o časija ki distanca tani, e učenikoja ko lokali te ovel jekh učitelji andi škola.¹¹

Najvažnijo zapazipe

But šerutne grešinena keda vačerena ando informacije kola dena ando nacionalna manjinenge čhibja

E školaki inspekcijaki kontrola mothovi so isi but greške ked o šerutne nudinena o sikljovibe ki dajaki čhib ko nacionalna manjinenge čhibja. Odola greške dičhona ko odova sar o šerutne osigurinena so o učenikija hem o starateljija dobinena jasno informacija ando oljengo pravo te sikljolpe e dajaki čhib ko nacionalna manjinenge čhibja hem informacije ando save šajipa sikljovibase isi.

Ko but baro broj ando kontrolisime firme, o informacija ando pobare prava kola važinena premalo pandž nacionalna manjine, nane hič ja isi samo disave informacije. Ko but slučaja o šerutne dena pogrešna informacije ando oljenge prava.

Uzo sa akava skoro sa o šerutne na informisinena e učenikon hem oljenge staratelj ando šajipe te birinen o sikljovibe ki dajaki čhib ko nacionalna manjinenge čhibja ko predmet kova vičinipe "birimi čhib" (språkvalet).

Keda akala zapažanja ando informisibe čhiva ki kupa, avaja dži ko zaključko so o učenikija kola zainteresime hem kase valjani akava, rizikujinena te na sikljon e dajaki čhib ki škola.

Ko čas ki distanca na hine pristno jekh učitelj andi škola

Ko odova istražibe mothosalso so 7 ando 25 šerutne, organizuje sikljovibe ki dajaki čhib ko dijekh ando manjinenge čhibja ki distanca. Ko sa akala eфта šerutne mothosalje greške dži odova organizujije.

Ko sa o thana, skroz ja ekvaš, ki učionica na hine jekh školako učitelj dži o učeniko hinelje čas. Pobuter ando ekvaš učenikija na hine ki škola dži hine o čas ki distanca nego hine čhere. Hine primerija kuri o čas na ičerdžape uživo hem direktno, soj tano jekh zahtev te šaj o sikljovibe te račujinipe sar čas ki

---

⁴ 10. šero. 7§ školako zakon hem 5. šero 10 § školaki uredba

⁵ Lgr 11, 1 Školako temeljno načelo hem buti, kotar Prava hem odgovornosti

⁶ 5. Šero 10 § školaki uredba

⁷ 5. šero 7 § školaki uredba

⁸ 2. šero 10 § školako zakon

⁹ 5a. Šero 3 § školaki uredba

¹⁰ 1. šero 3 § školako zakon

¹¹ 5a. šero 4 § školaki uredba

distanca. Jekh aver primer tano so i tehnika na čerdža buti šukar a o učenik hem o učitelj ki distanca naštine te dikhepe dži trajija o čas ki distanca.

Odola efa slučaja kuri o učitelj andi škola na hine e učenikija ki učionica, mothovena jekh rizik kuri o kvaliteti anelape ko pučibe ked o sikljovibe e dajaki čhib ko nacionalno manjinenge čhibja sikavipe ki distanca.

Akava istražibe pana mothodža so;

Ked rodelape, o šerutne organizujinena sikljovibe ki dajaki čhib ko nacionalna manjinenge čhibja

Ando odola 25 kontrolisime šerutne, skoro sarine pheje so nikase na odbije i molba te sikljol e dajaki čhib ko dijekh andi manjinengi čhib. Samo duj pheje so desisalo so odbije sose naštine te arakhen kompetentno učitelje.

Maškaro odola šerutne kuri hine kontrola najviše učenikija sikljona finsko čhib. But hari sikljona e dajaki čhib ko jidiš hem meenkeli.

But ando učiteljija kola sikavena e dajaki čhib isiljen diploma sar učiteljija ja vaspitačija. Nane odobokhar but kola tane kompetentna ki odija čhib ki koja sikavena. Ko slučaja keda o učitelj nanelje diploma hem nane kompetentno, uglavnom isilje dijekh pedagoško edukacija. Nekobor šerutne šaj hine te mothoven so aktivno rodona učiteljen ki dajaki čhib hem so pe učiteljendže kola nane kompetentna dena but različita obuke.

O učenikija uglavnom isiljen 60 minutija sikljovibe ko kurko. Isi disave primerija ked o učenikija dobine ja pobuter ja pohari vakti sikljovibase, najhari 45 minutija ko kurko.

Akava istražibe na hinelje sar cilj te ocenini o kvaliteti ki ponuda. Ama okova so šaj te dikhelpe so but ando šerutne čerena aktivno buti te obezbedinen sikljovibe ked o učenikija rodona hem so aktivno čerena buti te arakhen kompetentna učiteljija. O istražibe tano ograničimo, ama e školaki inspekcija na dikhela ando akava istražibe odobokhar lošnipe sar so hine angljeder keda vačera ando organizujibe.